

APULIË

Historische Schets:

Er was eens ... Zo beginnen alle sprookjes ! Apulië is geen sprookje. Apulië is wel de streek die eeuwenlang in het midden van de beschaafde wereld lag. Waar de eerste 'autostrade' uit de Westerse geschiedenis haar eindpunt vond : de Via Appia, (later nog aangevuld met de Via Traiana). Ieder die van het Oosten naar het Westen – of omgekeerd – reisde, van de Hellenistische wereld naar Rome, passeerde via Brindisi, passeerde dus door Apulië.

Eeuwen lang behoorde de 'hak van Italië' als vanzelfsprekend tot de 'ontwikkelde' wereld. Meer dan welke andere zone van Italië ook was de streek omwille van zijn relatief vlak karakter al van in het 3° millennium bewoond. En voor de eerste Griekse 'kolonistoren' (8ste E. v. C.) was het land van de 'lapygi' het eerste contact dat de zeevarende Grieken met het 'Avondland' hadden. En ook al onderwierpen de oorspronkelijke bewoners zich nooit ten volle aan de nieuwe burens, hun invloed – en rijkdom – ondergingen ze toch. Vooral van Taranto – de grootste stad van het hele 'Magna Graecia' – moet een ingrijpende invloed zijn uitgegaan.

Waar de Griekse steden niet in slaagden, met name het hele land ook territoriaal te onderwerpen (al moet gezegd dat ze pas vanaf de 4de E. v. C. daar echte pogingen toe ondernamen), lukten de Romeinen wel in. Even was er in de late 3de E. v. C. nog de dreiging van Hannibal : bij Cannae (ten N.W. van Andria, dat na 2.200 jaar nog steeds 'Canne della Battaglia' heet !) leden de Romeinen hun meest dramatische nederlaag ooit. Maar de overigens briljante Carthaagse generaal 'vergat' Rome zelf aan te vallen en moest dat in 202 bekopen met een fatale nederlaag bij Zama (in N. Afrika). Maar daarna was er quasi 7 eeuwen lang (relatieve) rust en economische voorspoed in de Romeinse provincie die '*Apulia et Calabria*' heette (door een merkwaardige naamsverwisseling werd vanaf de 7de E. dat andere schiereiland van Italië – de 'teen' – Calabria genoemd !). Het 'multiculturele' karakter van (in ieder geval de passanten in) de streek zorgde ervoor dat al van in de 3de E. het christendom ingang vond in o.a. de havensteden Brindisi, Bari en Taranto.

Zelfs de grote schokgolven van het ineensstorten van het West – Romeinse Keizerrijk door onder meer de 'invallen' van de Germanen bereikten maar met vertraging deze voor die volkeren uithoek van Italië. Pas in de 6de E. laat het uiteenvallen van burgerlijke, juridische en economische weefsels zich ten volle gevoelen. De erfenissen van Rome, de keizers van Constantinopel / Byzantium, behielden hier één van hun laatste pied-à-terres in het Westen en vochten er – met wisselend maar afnemend succes – hun oorlogen tegen Goten, Longobarden,

Muzelmannen en 'Noormannen' uit (groepen die het overigens ook geregeld met mekaar aan de stok hadden !). Tegen het einde van de 11de E. moet Byzantium het Westen definitief loslaten.

Hiermee is de toonaard gezet : Apulië was eeuwenlang het gebied waar de plaatselijke en internationale machten hun oorlogen uitvochten en de dreigende Ottomaanse legers buiten probeerden te houden. Waar de heersers (in Napels, Palermo, Madrid, Venetië of waar ze ook zaten) en hun plaatselijke feodale vertegenwoordigers hun profijt in het snelle cijnsgewin zochten. Waar brigands en struikrovers allerhande nauwelijks ingetoomd werden en de kerk op een pijnlijke manier van oorspronkelijk progressieve kracht evolueerde tot één van de trouwste verdedigers van die feodale maatschappij en onderdrukkers van het gewone volk.

Behalve dan in de 12de - begin 13de E., niet toevallig ook de periode van grote bloei van Sicilië. De Normandische vorsten eerst en – met een korte tussenpauze – de 'Zwabische' vorsten later zorgden voor de enige periode van 'hoogconjunctuur' in de geschiedenis van Puglia na de Romeinen.

In 1087 roven een 70-tal zeelieden uit Bari de relikwieën van de H. Nicolaas in Myra, de eerste kruistocht plaatst Puglia en Brindisi op de Rooms-Europese kaart en even wordt de streek een draaipunt in de handelsbetrekkingen tussen Europa, Azië en N. Afrika. Het is de periode waarin die economische voorspoed zich ook vertaalt in 'investerings' in bouwwerken die de belangrijkste bijdrage vormen van de streek aan de West-Europese cultuurgeschiedenis : het schitterende jachtslot van Frederik II in Castel del Monte en de Romaanse kathedralen van o.a. Bari, Trani, Bisceglie, Molfetta.

Maar na de dood van Manfredi (na Hendrik IV en Frederik II de 3de 'Zwabische' heerser) in 1266 is die voorspoed voorbij. Achtereenvolgens was de macht in handen van de Anjou's, Aragonezen, Spanjaarden, Oostenrijkers en Bourbons, maar veel verschil maakte het niet uit. De middengroepen van de bevolking werden systematisch 'overgeslagen', met o.a. als gevolg dat de landbouw (die tot op de Romeinse organisatie terugging) vervangen werd door het hoeden van schapen- en geitenkuddes, waardoor de grond verarmde. De kustzone werd opnieuw moerassig, waardoor de malaria opnieuw de kop opstak. En toen vanaf de 16de E. de hele wereldhandel zich atlantisch ging organiseren verloren ook de havens veel van hun economisch belang.

Het blijft merkwaardig dat uitgerekend in die periode die andere pijler van de artistieke meerwaarde van Puglia ontstond : de barok, of om precieser te zijn : de 'Lecce-barok'. Hoewel. Als geen ander is de

barok de kunst van de contrareformatie, 'katholieke' kunst par excellence. En als er al middelen naar die streek gingen dan waren het er én voor militaire investeringen én voor de kerk !

Echt grondig waren de resultaten van de Franse revolutie in Apulië op het eerste gezicht niet : daarvoor was de aanwezigheid van de Fransen in het Zuiden te kort : nauwelijks 10 jaar. Maar tenminste bij een aantal intellectuelen waren de schellen van de ogen gevallen. Ondanks de restauratie van de macht van de Bourbons in Napels werd ook hier de eenmaking van Italië door Garibaldi (in dienst van de liberale dynastie van Savoie) in stilte voorbereid. Met het gebruikelijke enthousiasme werd dan ook in 1860 vóór de eenmaking van Italië gestemd (275.000 stemmen vóór en 2.000 tegen !).

Maar daarmee waren de problemen niet opgelost ! Liefst 90 % van de bevolking was analfabeet, de landelijke bevolking bleef in armtierige omstandigheden leven en de emigratie was in de laatste decennia van de 19° E. massaal. Maar niet

alles bleef kommer en kwel. Er ontstonden nieuwe vormen van midden- en grootgrondbezit waar er voldoende kapitaal aanwezig was om een ander soort landbouw te gaan ontwikkelen : massaal werden wijngaarden, fruit- en olijfbomen aangeplant. Maar het bleef tot aan W.O. II een exclusief agrarisch gewest ondanks de oprichting in 1925 van een universiteit en in 1930 van de 'Fiera del Levante' in Bari. Pas na de oorlog werden de eerste industrieën ingeplant : siderurgie in Taranto, petrochemie in Brindisi en een meer gevarieerde ontwikkeling op de industriezones rond Bari. De 'industrie van de toelomst', het toerisme, is pas in de zeventiger – tachtiger jaren van de vorige eeuw stilaan van de grond gekomen, voorlopig in hoofdzaak onder de vorm van strandvakanties, in de eerste plaats gericht naar de steeds verder naar het Zuiden afzakkende Duitse 'Adria-toeristen'. Het al bij al behoorlijk grote culturele potentiëel van de regio wordt voorlopig slechts door de 'geavanceerde' soort toersiten geproefd, waartoe ik jullie wel mag rekenen ! Dit heeft natuurlijk ook zijn voordelen : alle verhoudingen in acht genomen is de streek nog relatief goedkoop en druk is het nergens.

Geografisch Uitzicht :

Ooit is Apulië omschreven als de 'minst Italiaanse' van de regio's op het schiereiland. Met zijn relatief vlak, licht golvend landschap en de schaarse aanwezigheid van riviervalleien strekt het zich over 350 km. langs de Adriatische kust uit en verschilt het nadrukkelijk van de vaak sterk geaccidenteerde Apennijnenlandschap met prachtig gelegen steden en stadjes bovenop een heuveltop. Slechts aan de grens met Campanië en Basilicata en in de Gargano (de 'spoor' van de Italiaanse laars) heb je toppen die (even) hoger reiken dan 1.000 m. En eens dat je voorbij Andria bent zie je zelfs met het helderste weer geen 'hoge' heuvels meer. De

steden en (grote) dorpen zijn, voor zover ze niet aan de kust liggen erg uitgestrekt, en vaak zonder al te veel urbanistische zorgen uitgebouwd (zoals Cerignola, Andria, Corato, Bitonto, Conversano, Martina Franca, ja zelfs Lecce). Met de wagen rijd je d'er, behalve in de buurt van de kerken, gegarandeerd verloren.

De steden aan de kust zijn compacter : hun bescherming tegen dreigende (Turkse) invallen en plundertochten heeft de aanleg van beschermende vestingmuren en havenafsluitingen noodzakelijk gemaakt, zoals in Barletta, Trani, Bari, Brindisi en Otranto.

Gewoonlijk wordt de regio van Noord – West naar Zuid – Oost in 4 geografische entiteiten opgedeeld.

- De '**Gargano**' : de 'spoor' van de Italiaanse laars. Dit kalkgebergte steekt 65 km. diep in de Adriatische Zee, is een kleine 40 km. breed en heeft geologisch niets te maken met de Apennijnen. Het is één van de oudste natuurparken van Italië. Van de oorspronkelijke bebossing is er maar een beperkt gedeelte overgebleven. Het heeft een bijzonder mooie, steil naar zee afdalende, maar moeilijk toegankelijke kust. Peschici en Vieste zijn bekende badplaatsen. Kunst- en cultuurhistorisch is vooral Monte S. Angelo van belang, waar al van in de 5de E. een bedevaartsoord – S. Michele Arcangelo – gevestigd is. Aan de Westrand van dit massief ligt S. Giovanni Rotondo, het drukst bezochte 'moderne' bedevaartsoord van Italië, waar Padre Pio vereerd wordt.
- De '**Tavoliere**' : rond Foggia ligt de op de Po-vlakte na grootste vlakte van Italië, ongeveer 3.000 km² groot. Ze heeft haar naam van de 'Tabulae Censuariae', de pachterslijsten uit de Romeinse tijd. Eeuwenlang is ze in gebruik geweest als weidegrond voor de herders. Van hier vertrokken ook de 'Tratturi', de 'autostrades voor de kudde' waarlangs jaarlijks honderduizenden schapen en geiten naar het centrale bergland trokken. In het najaar kwamen ze langs deze 'weg' terug naar het laagland om te overwinteren. Deze vlakte stijgt ongemerkt van de zee naar het Westen. Andria ligt aan de Zuidrand ervan.
- De '**Murge**' en de '**Terra di Bari**' : eigenlijk zijn de 'Murge' het hoger gelegen gedeelte van de streek rond Bari (400 à 600 m.), waar de kalksteen bijna overal zo goed als aan de oppervlakte ligt. De streek is erg droog en biedt vaak een desolate indruk. In de lager gelegen zones (en de streek rond Alberobello) is er een indrukwekkende hoeveelheid olijf- en fruitbomen aangeplant (vaak tot bijna aan zee, zoals in Savalletri), en is de bevolkingsdichtheid veel groter.

- De '**Salento**' : het uiterste Zuid – Oosten van Apulië is een schiereiland met Lecce als centrum. De hoogteverschillen zijn klein : tot maximaal 200 m. Voor het overige lijkt de streek nogal op de hoge 'Murge' : een zacht glooiend landschap, zonder rivieren, waar overal de kalksteen tussen de rode aarde zichtbaar is. Aan de kust zijn er (net zoals in de Gargano en in de Murge) nogal wat grotten uitgesleten in de kalksteen.